BIRINCHI KURS TALABALARIDA IQTISODIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHNING METODIK MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

M.X. Dustova,
dotsent v.b., Qarshi davlat texnika universiteti
muxayyo1980@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur tezisda birinchi kurs talabalarida iqtisodiy tushunchalarni shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan metodik muammolar tahlil qilinadi. Iqtisodiyot nazariyasi fanini o‘qitishda talabalarning iqtisodiy kategoriyalarni anglash, ularni amaliy vaziyatlarda qo‘llash va tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, iqtisodiy tushunchalarni samarali o‘zlashtirish uchun keys-stadi, vizuallashtirish, muammoli ta’lim, interaktiv usullar va raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *iqtisodiyot nazariyasi, iqtisodiy tushuncha, birinchi kurs talabalari, metodika, iqtisodiy tafakkur, interaktiv ta’lim, keys-stadi.*

Abstract. *This thesis analyzes methodological problems that arise in the process of developing economic concepts among first-year students. It examines issues related to students’ understanding of economic categories, their application in practical situations, and the development of analytical thinking skills in teaching Economic Theory. The thesis also proposes the use of case studies, visualization, problem-based learning, interactive methods, and digital educational tools to ensure the effective acquisition of economic concepts.*

Keywords: *economic theory, economic concept, first-year students, methodology, economic thinking, interactive learning, case study.*

Kirish. Bugungi kunda oliy ta’lim tizimida iqtisodiy fanlarni o‘qitish sifati va samaradorligini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, birinchi kurs talabalari uchun “Iqtisodiyot nazariyasi” fani fundamental ahamiyatga ega bo‘lib, u keyingi mutaxassislik fanlarini o‘zlashtirish uchun nazariy asos yaratadi. Shu bois talabalarda iqtisodiy tushunchalarni to‘g‘ri shakllantirish, ularni iqtisodiy hodisa va jarayonlar bilan bog‘lab tushuntirish muhim metodik ahamiyat kasb etadi.

Birinchi kurs talabalari oliy ta’limga turli darajadagi maktab tayyorgarligi, iqtisodiy bilimlar va tahliliy fikrlash ko‘nikmalari bilan keladi. Bu holat “talab”, “taklif”, “bozor muvozanati”, “xarajat”, “foyda”, “raqobat”, “yalpi ichki mahsulot”, “inflyatsiya”, “ishsizlik” kabi asosiy iqtisodiy kategoriyalarni o‘zlashtirishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Asosiy qism. Iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishdagi birinchi metodik muammo — talabalarning iqtisodiy kategoriyalarni ko‘pincha yodlash orqali o‘zlashtirishga harakat qilishidir. Bunday yondashuv talabalarda tushunchalarning ichki mazmunini anglash, ularni hayotiy misollar bilan bog‘lash va tahlil qilish imkoniyatini cheklaydi. Masalan, “talab” tushunchasi faqat xaridorning xohishi sifatida emas, balki to‘lov qobiliyati, narx darajasi, iste’molchi daromadi va bozor sharoitlari bilan bog‘liq iqtisodiy kategoriya sifatida tushuntirilishi zarur.

Ikkinchi muammo — nazariy bilimlar bilan amaliy misollar o‘rtasidagi bog‘liqlikning yetarli darajada ta’minlanmasligidir. Iqtisodiyot nazariyasi fanida ko‘plab tushunchalar abstrakt xarakterga ega. Agar ular real hayotdagi iqtisodiy vaziyatlar, mahalliy bozorlar, oila byudjeti, korxona faoliyati yoki mamlakat makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari bilan bog‘lab tushuntirilmasa, talabalarda fanga nisbatan qiziqish pasayishi mumkin.

Uchinchi muammo — talabalarning grafik, jadval va iqtisodiy modellar bilan ishlash ko‘nikmalarining yetarli emasligidir. Talab va taklif egri chiziqlari, bozor muvozanati, ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasi,

xarajatlar dinamikasi, AD-AS modeli kabi nazariy modellarni tushunishda vizual vositalar muhim ahamiyatga ega. Shu sababli iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda chizma, diagramma, infografika va jadvallardan tizimli foydalanish zarur.

To‘rtinchi muammo — talabalarda iqtisodiy fikrlash madaniyatining yetarlicha shakllanmaganligidir. Iqtisodiy fanlarni o‘rganishda talabalar faqat ta’riflarni bilishi emas, balki sabab-oqibat bog‘liqliklarini ko‘ra olishi, iqtisodiy qarorlarni baholay olishi va muqobil variantlarni taqqoslay olishi lozim. Masalan, narx oshishi talabga qanday ta’sir qiladi, inflyatsiya aholi daromadlariga qanday ta’sir ko‘rsatadi yoki ishsizlikning o‘sishi iqtisodiy faollikka qanday ta’sir qiladi kabi savollar talabalarni tahliliy fikrlashga undaydi.

Ushbu muammolarni bartaraf etishda bir qator metodik yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Avvalo, iqtisodiy tushunchalarni hayotiy misollar orqali tushuntirish samarali natija beradi. Masalan, “tanlov muammosi” oila byudjeti misolida, “imkoniyat xarajati” talabaning vaqt taqsimoti misolida, “bozor muvozanati” esa mahalliy oziq-ovqat bozori misolida tushuntirilishi mumkin.

Ikkinchidan, keys-stadi metodidan foydalanish talabalarda iqtisodiy tushunchalarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmasini rivojlantiradi. Masalan, “korxona xarajatlari oshganda qanday qaror qabul qilishi kerak?”, “talab kamayganda tadbirkor qanday strategiya tanlashi mumkin?” kabi keyslar talabalarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi.

Uchinchidan, interaktiv ta’lim usullari — “aqliy hujum”, “klaster”, “SWOT-tahlil”, “muammoli savol”, “kichik guruhlarda ishlash” kabi metodlar talabalarning dars jarayonida faol ishtirokini ta’minlaydi. Bu usullar orqali talabalar iqtisodiy kategoriyalarni faqat eshituvchi sifatida emas, balki muhokama qiluvchi va tahlil qiluvchi subekt sifatida o‘zlashtiradi.

To‘rtinchidan, raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish iqtisodiy tushunchalarni vizual va interaktiv shaklda tushuntirish imkonini beradi. Prezentatsiyalar, onlayn testlar, interaktiv jadvallar, elektron platformalar va sun’iy intellekt vositalari talabalarning mustaqil ta’lim olish jarayonini faollashtiradi.

Beshinchidan, iqtisodiy tushunchalarni bosqichma-bosqich shakllantirish zarur. Dastlab talabalarga tushunchaning oddiy mazmuni beriladi, keyin uning iqtisodiy omillar bilan bog‘liqligi tushuntiriladi, so‘ngra amaliy misollar va tahliliy topshiriqlar orqali mustahkamlanadi. Bunday yondashuv talabalarda mustahkam iqtisodiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, birinchi kurs talabalarida iqtisodiy tushunchalarni shakllantirish “Iqtisodiyot nazariyasi” fanini o‘qitishning asosiy metodik vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda ta’riflarni yodlashga asoslangan an’anaviy yondashuv yetarli samara bermaydi. Shuning uchun iqtisodiy tushunchalarni hayotiy misollar, keyslar, vizual materiallar, interaktiv metodlar va raqamli ta’lim vositalari orqali o‘qitish maqsadga muvofiq.

Iqtisodiy tushunchalarni samarali shakllantirish talabalarda iqtisodiy tafakkur, tahliliy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va real iqtisodiy jarayonlarni baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa kelgusida iqtisodiy fanlarni chuqur o‘zlashtirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash uchun muhim ilmiy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
2. Samuelson P., Nordxaus V. Ekonomika. — Moskva: Vilyams, 2015.
3. Mankiw N.G. Principles of Economics. — Cengage Learning, 2021.

4. G‘ulomov S.S., Alimov R.X. Iqtisodiyot nazariyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

5. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent, 2006.

6. Alimova M. Y., Anvarovna P. S. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR JORIY ETISH SHAROITIDA KORXONALARDA MEHNAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO ‘NALISHLARI //PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI. – 2026. – Т. 18. – №. 01. – С. 421-424.

7. Alimova M. Qishloq aholisi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish yo ‘llari. – 2025.

8. Ochilov A. O., Alimova M. Y. ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИ ТУРМУШ ДАРАЖАСИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАСНИФИ //THE INNOVATION ECONOMY. – 2024. – Т. 4. – №. 04.

9. Alimova M., Kurbanova F. ECONOMIC MECHANISMS OF STATE SUPPORT OF PRIVATE ENTREPRENEURSHIP //Экономика и социум. – 2024. – №. 11-1 (126). – С. 45-50.

10. Alimova M. CLASSIFICATION OF FACTORS AFFECTING THE STANDARD OF LIVING OF VILLAGE POPULATION //THE INNOVATION ECONOMY. – 2023. – Т. 1. – №. 02. – С. 49-53.